

VIRTUS

22 | 2015

Marc Glaudemans

Nieuwe perspectieven op de Amsterdamse buitenplaatsen

242

René W.Chr. Dessing, *De Amsterdamse buitenplaatsen. Een vergeten stadsgeschiedenis* (Utrecht: Uitgeverij Matrijs, 2015, 224 p., ill.)

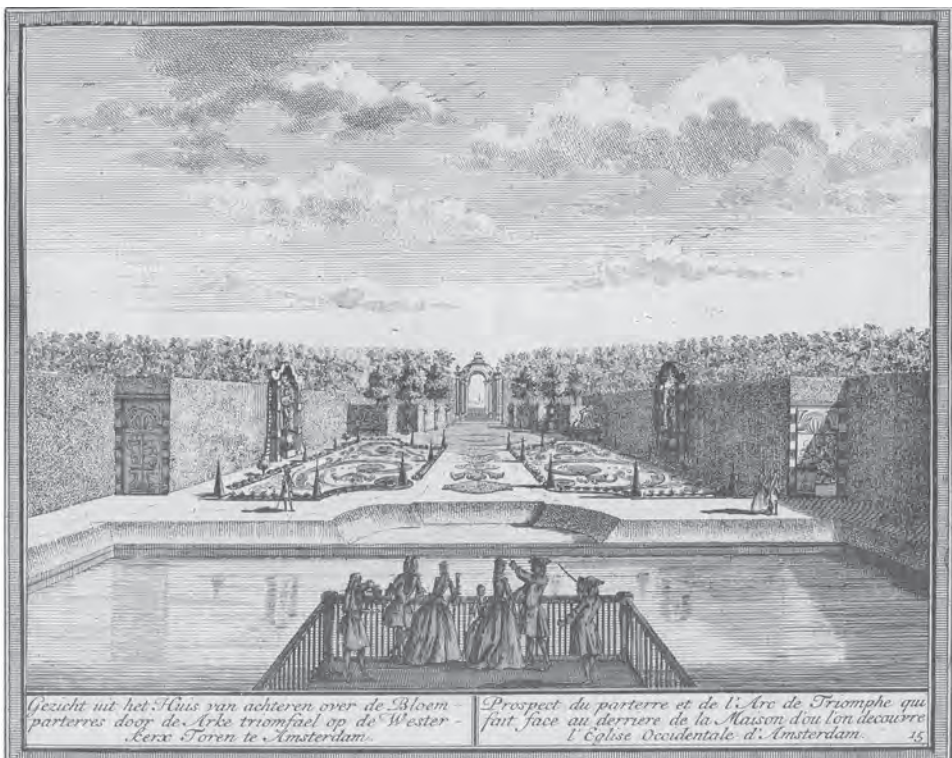
De Nederlandse buitenplaatsen staan tegenwoordig weer volop in de belangstelling. Het Themajaar voor de Historische Buitenplaatsen dat in 2012 plaatsvond heeft daar in belangrijke mate aan bijgedragen. Tal van activiteiten, openstellingen, exposities, lezingen en symposia vonden plaats rondom het themajaar, met als doel de rijkdom van dit specifieke stuk cultuurhistorie voor het voetlicht te brengen. Diverse publicaties hebben bijgedragen aan een brede popularisering van en ook aan meer kennis over de diverse buitenplaatsen. Daarnaast is er hernieuwde aandacht voor het ontwikkelpotentieel van het erfgoed, maar ook van het concept buitenplaats zelf. Deze opleving in de aandacht voor historische buitenplaatsen is in niet onbelangrijke mate te danken aan René W.Chr. Dessing, directeur en (mede-)oprichter van de Stichting Portaal voor Nederlandse Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL). Van zijn hand is ook het hier besproken boek: *De Amsterdamse buitenplaatsen. Een vergeten stadsgeschiedenis*, dat kort voor de zomer van 2015 werd gepubliceerd. Dessing, zelf bewoner van de zeventiende-eeuwse buitenplaats Huis te Manpad, maakt zich hard voor een herwaardering van de Amsterdamse buitenplaatsen als een integraal onderdeel van de stadsgeschiedenis. Waarom werd in 2007 wel de grachtengordel uitgeroepen tot UNESCO-werelderfgoed, maar werden de Amsterdamse buitenplaatsen vergeten? Die waren immers in architectonisch en sociaalhistorisch opzicht nauw verbonden met de grachtengordel. En, zo betoogt Dessing terecht, ze vormden eveneens een onvervreemdbaar onderdeel van het jaarlijkse ritme van vele voorname Amsterdammers, die tussen april en oktober veelal te vinden waren op hun buitenverblijven. Het enorme aantal van honderden, voornamelijk kleine-

re buitens en buitenverblijven werd al in de late zeventiende en vroege achttiende eeuw opgemerkt door de vele buitenlandse reizigers in de Republiek. Qua omvang en pracht en praal konden de Amsterdamse buitenplaatsen weliswaar niet wedijveren met de voorbeelden uit Italië of Engeland, maar door hun grote aantal en hun goede bereikbaarheid over water en land, vormden zij een stedelijk landschap dat zijn gelijke niet kende.

In dit leesbare boek wordt een korte algemene achtergrond geschetst van de ontstaansgeschiedenis van de Amsterdamse buitenplaats: van een herenkamer in een polderboerderij in een van de nieuwe droogmakerijen tot aan de grootse landgoederen in de binnenduinrand, Het Gooi of 's-Graveland. Veel van deze buitens hebben de industrialisatie en verstedelijking van de negentiende en twintigste eeuw niet overleefd. Maar het resterende deel geeft nog steeds een indrukwekkend beeld van de verschijningsvorm en de leefstijl gedurende de 'gouden eeuw', van circa 1672 tot 1748, van de Amsterdamse buitenplaats.

Het grootste deel van het boek bestaat uit een gebiedsgewijze rangschikking en beschrijving van nog bestaande buitenplaatsen in het Amsterdamse achterland. Deze tocht begint in de Watergraafsmeer (Frankendael) en vervolgt langs de Amstel, dan Angstel en Vecht,

243

Zicht op de Westerkerk in Amsterdam vanuit de tuin van Meerestein (gravure, Hendrik de Leth, in Het Zegenprelent Kennemerlant, Amsterdam 1730; facsimile-editie, Den Haag 1973)

's-Graveland en omgeving, Het Gooi en eindigt met een uitgebreide selectie van buitens in Kennemerland. De auteur houdt in de inleiding een pleidooi voor een helder onderscheid tussen buitenplaatsen, kastelen en landgoederen, en lijkt zich te ergeren aan de begripsverwarring die nogal eens optreedt. Dit is enigszins bevreemdend, aangezien op de website van SKBL juist wordt opgemerkt dat 'voor velen het verschil tussen een buitenplaats/kasteel en een landgoed onbekend of irrelevant [is]'. Het vervolgens (toch) opnemen van kastelen (Nijenrode, Sypesteyn, kasteel Nederhorst, Marquette) en van één negentiende-eeuwse villa (Koningshof, Overveen) – maar geen enkel twintigste-eeuwse voorbeeld – werkt die verwarring eerder in de hand.

Het boek heeft overigens geen wetenschappelijke pretenties en er wordt ook geen nieuwe kennis gepresenteerd. De uitgave heeft voornamelijk als doel om de geïnteresseerde leek begrip te doen bijbrengen en kennis te laten maken met de Amsterdamse buitenplaatsen. Dat heeft er – helaas – toe geleid dat het grootste deel van het boek bestaat uit een potpourri van achtergronden, historische anekdotes en toeristische informatie ('zien en doen') over de beschreven buitenplaatsen. Hoofdstukjes met titels als 'Een dodelijke val in het ruim van een vrachtschip', 'Frederik Kaal doet zijn naam eer aan', of 'Een bedrogen vrouw op de buitenplaats Lang Versweghen' geven weliswaar een luchtige inkijk in het wel en wee van de toenmalige bewoners, maar hebben tegelijkertijd een nogal hoog Swiebertje-gehalte, zodat het de populariteit en herwaardering van buitenplaatsen, ook door jongere generaties, allicht geen goed doet.

Auteur en uitgever hebben zichtbaar moeite gedaan om een zo leesbaar mogelijk en ook zorgvuldig en fraai geïllustreerd boek te maken, maar als boekcategorie is het een hybride geworden. Als handboek schiet het te kort, is het te lichtig en incompleet, maar als toeristische reisgids is het ook niet compleet genoeg en mist het meer praktische informatie. Hebben we hier dan te maken met een 'gemiste kans', of met een tamelijk overbodige publicatie? Deze vragen moeten toch met een 'nee' worden beantwoord. Veel meer dan eerdere auteurs stelt Dessing namelijk heel expliciet het regionale, omvattende en stedelijke karakter van het fenomeen van de Amsterdamse buitenplaatsen aan de orde. Hij duidt er in zijn inleiding op dat de ruimtelijke samenhang tussen bouwkunst en natuur en het enorme areaal dat de buitenplaatsen samen bezetten, een grote rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van het Hollandse landschap: 'Met elkaar vormde dit grondbezit een (eerste) Amsterdamse metropool. De Amsterdammers kenden er de weg en zorgden voor infrastructurele veranderingen, waardoor een natuurlijke verbintenis tussen stad en platteland ontstond' (pp. 21-22).

De grote passie voor de herontwikkeling van het concept buitenplaatsenlandschap blijkt uit de slotalinea van de inleiding. Hier blijkt Dessing vooruit op de metropoolregio Amsterdam, waarin de buitenplaatsen toekomstige metropolitane stadsparken kunnen zijn, en ten minste een plaats krijgen als toeristische *landmarks*. Het toeristisch potentieel van het Amsterdamse achterland met haar fenomenale buitenplaatsenlandschap is beslist nog niet volledig benut, zeker niet voor buitenlandse bezoekers. De gedachte aan een eenentwintigste-eeuws verstedelijkt landschap waarin bouwkunst, infrastructuur en landschap zijn geïntegreerd op een vergelijkbaar succesvolle en duurzame wijze als in de bloeitijd van de Amsterdamse buitenplaats, is een perspectief dat eindeloos veel uitdagender en aantrekkelijker is dan het inlijven van Almere middels de IJ-sprong. Laat Amsterdam haar achterland cul-

tiveren met vergelijkbare intenties (economisch, pragmatisch, kunstzinnig, experimenteel) als waarmee het hier beschreven buitenplaatsenlandschap tot stand kwam, en we zullen deze stadsgeschiedenis – in tegenstelling tot Swiebertje – nooit meer vergeten.

Fontys Hogeschool voor de Kunsten – m.glaudemans@fontys.nl

- Bergen op Zoom. Residentie en stad 9
Willem van Ham
- Heren van Holland. Het bezit van Hollandse heerlijkheden onder adel en patriciaat (1500-1795) 37
Maarten Prins
- De invloed van esthetische ontwikkelingen op de reisbeleving. De waardering van Engelse en Duitse adellijke residenties door Nederlandse reizigers in de achttiende eeuw 63
Renske Koster
- Jagen naar macht. Jachtrechten en verschuivende machtsverhoudingen in Twente, 1747-1815 81
Leon Wessels
- Een 'uitgebreide aristocratie' of een 'gematigd democratisch beginsel'? Van Hogendorp en de adel als vertegenwoordiger van het platteland (1813-1842) 103
Wybren Verstegen
- Beleven en herinneren op het slagveld van Waterloo. Een adellijk perspectief (1815-1870) 125
Jolien Gijbels
- Elites and country house culture in nineteenth-century Limburg 147
Fred Vogelzang
- De reizende jonkheer. Museumdirecteur Willem Sandberg als cultureel diplomaat 171
Claartje Wesselink

22 | 2015

9 789087 045722

